

ÖYKÜ ŞİİR/MİNİMAL ÖYKÜ KAVŞAĞINDA FERİT EDGÜ

Cem Şems Tümer

■ Sanatın hemen her türüyle ilgilenen Ferit Edgü; şiir, öykü, roman, oyun, deneme, biyografi, eleştiri, aforizma ve çeviri kitapları ile resim/sanat tarihi eleştirmenliğine yönelik eserler vermiştir. Şüphesiz bunlar içinde; genellikle “*minimal öykü*”, “*çok kısa öykü*”, “*öykücük*”, “*kısa kısa öykü*”, “*kıpkısa öykü*”, “*sımsıkı öykü*”, “*kısa kurmaca*”, “*minik öykü*”, “*mini öykü*”, “*küçük öykü*”, “*ani öykü*”, “*mikro kurmaca*”, “*küçük ölçekli öykü*”, “*mesel*”, “*küçük ölçekli kurmaca*” adıyla anılan -isim konusunda net bir fikir olmamakla beraber- biraz daha yaygınlaşan “*küçürek öykü*” tabiriyle ifade edilen öykü türüyle tanınmıştır.

Edebiyatla tür problemi yüzyıllarca zihinleri meşgul etmiş; geleneksel, modern, dil bilimsel veya metin dil bilimsel yaklaşımlarla konu izah edilmeye, türlerle ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmaya çalışılmıştır. Yazımızın konusu bu olmamakla birlikte Ferit Edgü’nün öykü şiir ve minimal öykü gibi iki ara türün imkânlarından yararlanması kısaca tür konusuna değinmeyi gerekli kılmaktadır.

Edebiyat, anlatının biçimini ve sınırlarını sürekli zorlayan bir sanat dalıdır. Özellikle özgür bir anlayışla kendi kendini belirleyebilen, gerekirse bazı zorunlu öğeleri dışlayabilen modern ve postmodern anlatı biçimleri bu sınırları bulanıklaştırmış, anlatının özünü biçimin ötesine taşıyan denemelere alan açmıştır. Bugün artık bir metin türünde değişik metin tipi özelliklerin bulunabildiği rahatlıkla görülebilir ve hatta “*bir metinde tek bir tip örneği var demek nerdeyse olanaksızdır.*”¹

Öykü ile şiir her ne kadar biçimsel olarak farklı kategorilerde anılsa da, çağdaş edebiyatta sıkça birbirine yaklaşan, hatta zaman zaman iç içe geçen iki türdür. Özellikle “*minimal öykü*” ya da “*küçürek öykü*” olarak da anılan tür, bu iki anlatım biçiminin kesişim noktasında

1 Doğan Günay, Metin Bilgisi, Multilingual Yayınları, İstanbul 2001, s. 151.

yer alır. Bu bağlamda Ferit Edgü'nün metinleri yalnızca öykü ya da şiir olarak değil, bu iki türün sınırında yer alan bir anlatı biçimi olarak değerlendirilmeye uygundur.

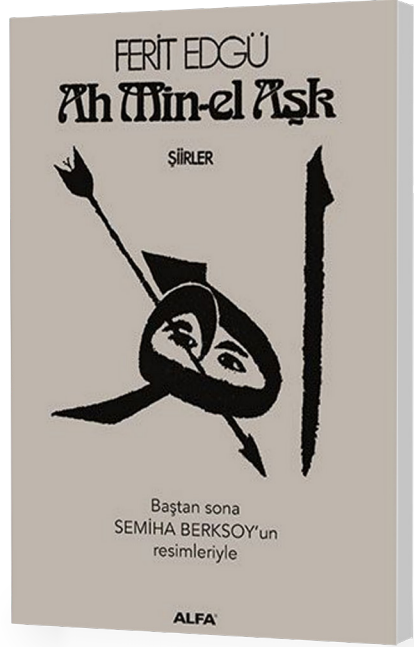
Biz burada *minimal öykü* için bazı araştırmacıların teklif ettiği gibi “*kısa anlatı*”² teriminin daha uygun olacağını zannediyoruz, zira tarihsel süreç içerisinde kissalardan, mesellere, fantezilere, mensurelere kadar uzanan kısa anlatılar hep var olmuştur ayrıca günümüzde öykü olmayan kısa anlatılara da rastlayabilmekteyiz. “Eski ve Yeni Meslekler”³ adını taşıyan ve bilindik temel kuralları bile dışlayan bir düşünce yazısı olarak denemenin sınırları içinde düşünülebilecek olan şu metin bu düşüncemizi örneklemektedir:

Eski ve Yeni Meslekler

Fırınıcı kasap urgancı eldivenci at arabacısı balıkçı bakırcı dülgere ebe ağaç kesicisi gardiyan cellat. Asansör kullanıcısı astronot reklamcı çöp imha planlayıcısı seyahat acentası temsilcisi televizyon muhabiri fono yazıcı kalp cerrahı programcı kurbağa adam gardiyan cellat.

Buradan hareketle “*kısa anlatı*” teriminin bu tür bütün kısa metinler için daha uygun ve kabul edilebilir olduğunu söyleyebiliriz. Daha çok hacim, zaman, kelime tasarrufu, vurucu mesaj gibi unsurlar bakımından benzerlik gösteren bu tür metinlerin içerik özelliklerinin tıpkı klasik metinlerde olduğu gibi; ne tür bir iletişime konu oldukları, göndericinin niyeti, yazdığı metni hangi tür olarak isimlendirdiği, düşünce, duygu ve bilgi aktarmada dilin iletişim esnasında kazandığı fonksiyonlardan hangisinin ön plana çıktığına göre biçimlendiği, tür özelliklerinin buna göre ortaya çıktığı da ayrıca dikkati çekmektedir.

Edgü'nün “*kısa anlatı*” olarak da ifade edebileceğimiz minimal öykülerinde kendini gösteren şiirsellik bizi bir başka kavrama, “*öykü şiir*”e yönlendirir. Bu noktada öykülerinde görülen şiirsellığe karşılık *şiirlerinde görülen öyküselligi* ayrıca göz önünde bulundurmamak zorunluluğu vardır.

2 Osman Gündüz, “Küçürek Öykü, Kısa Kısa Öykü mü, Anlatı mı?”, *Erdem*, Sayı: 65, 2013, s. 11-22.

3 Marie Luise Kaschnitz'den aktaran Selahattin Dilidüzgün, “Türkiye’de Edebiyat Öğretimi ve Çağdaş Yönelimler”, haz.: Zehra İpşiroğlu, *Çağdaş Türk Yazını*, Adam Yayınları, İstanbul 2001, s. 250.

“Öykü-şiiir” veya “şiiir-hikâye” olarak adlandırılan türü edebiyatımızda tartışmaya açan Behçet Necatigil olmuştur. Bu tür için “şiiir-hikâye” terimini kullanan Necatigil’e göre, “şiiir-hikâye” şiiirle hikâye arasında bir türdür. Şair, manzum hikâye ile şiiir-hikâyeyi birbirinden ayıran en önemli farkı şöyle ifade eder: “İçinde gündelik gözlem ve yaşamalardan izler bulunan şiiirler, derin ve tarif edilmez bir heyecan verdikleri, bizi bir rüya ve hatıra dünyasına götürebildikleri, yani halis şiiire yaklaştırdıkları takdirde manzum hikâye değil, birer şiiir-hikâyedir.”⁴

Öykü genellikle olay anlatma temelli bir tür olarak görülür; karakterler, mekân ve zaman yapısı içinde gelişen bir anlatı kurgusu söz konusudur. Bunun somut olarak nazma yansımış şekli *manzum hikâye* türüdür. Oysa şiiir, anlamdan çok çağrışıma, anlatıdan çok sezgiye yaslanır. Şiiir lirik dili, duyguyu ve düşüncüyü çoğu zaman imgelerle, metaforlarla kurar ancak -Edgü’nün eserlerinde olduğu gibi- çağdaş kısa öykülerde de şiiire özgü bu yoğunluk, ekonomikle birlikte görülmeye başlanmıştır. Bu noktada iki tür arasında yeni bir yakınlaşmanın olduğu görülür. Ferit Edgü’nün “*Karakış*” ve “*İz*” adlı minimal öyküleri barındırdıkları şiiirsellik minimal *öykü şiiir* tanımını hak eder.⁵

Yukarıda söz ettiğimiz gibi Edgü’nün şiiirlerinde yer alan öyküsellliği birkaç şiiir üzerinde açıklayabiliriz:

Sis⁶

Sis çöküyor

/Bu mevsimin kaçınıcı sisi?/

Karşı kıyıların tepeleri

Ve denizdeki balıkçılar

Görünmez oldular.

Deniz, ölü bir göl.

Çan sesleri örtüyor

Balıkların sesini.

/Ansiyan var mı

En son ne zaman duymuştuk

Kırlangıçların, hanilerin

yunusların nefesini? (Edgü, 2017: 15)

Tamamen kurallı cümlelerden oluşan şiiiri nazım olmaktan kurtarmak oldukça kolay:

4 Selçuk Çıkla, “Şiiir ve Hikâye Çevresinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü-Şiiir”, *Tübar XXV*, Bahar 2009, s. 78.

5 Şaban Sağlık, “Ne Şiiirin İçinde Ne De Büsbütün Dışında Minimal Öyküler ve Şiiir”, *Hece*, Sayı: 19, Şubat-Mart 2007, s. 57-58.

6 Ferit Edgü, *Ah Min-el Aşk*, Alfa Yay., İstanbul 2017, s. 15.

Sis

Sis çöküyor(,) bu mevsimin kaçınıcı sisi? Karşı kıyıların tepeleri ve denizdeki balıkçılar görünmez oldular. Deniz (sanki) ölü bir göl. Çan sesleri balıkların sesini örtüyor. Kırlangıçların, hanilerin yunusların nefesini ansıyan var mı?

Dikkat edilirse mısra yapısı ortadan kalkıp satırlar hâkim olunca metin âdeta minimal bir öyküye dönüşebilmekte. Metinde öyküye ve şiire has özellikler göze çarpıyor. Çevresindeki varlıkları anlatan, yerine göre takdim eden konumdaki “*ben anlatıcı*” tabiatta meydana gelen değişiklikleri anlatmaktadır. Basit bir sıralamayla etrafında olup bitenleri anlatmakla minimal boyutta bir durum öyküsünü örneklemektedir. Bu metnin genişletilerek bir durum öyküsü yazılabileceği çıkarımını yapabiliriz. Diğer taraftan metnin şiirselliği daha ön plandadır. Hikâye, olay anlatma şiirselliğe hâkim olmamış, şiir içinde eritilmiştir. Sisin sebep olduğu karanlık, görünmezlik, denizin “ölü bir göl” oluşu, “balıkların sesi”, “kırlangıçların, hanilerin, yunusların nefesi” imgelerinin sebep olduğu hayal ve çağrışımlar etrafında kendini hissettiren kaygı, hüznün metnin şiirselliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu metinde okuyucunun ilk hissettiği şiirselliktir. Bununla birlikte minimal bir öyküye de kapı araladığı görülmektedir.

Bir Güz Sabahı⁷

*Bir güz sabahı kalkıp
/İçimde yaz günlerinden kalan bir sıcaklık/
Çektim kalemi kâğıdı önüme
Başköşeye adını çizdim
O güzel adını A ile başlayan
Çekik kara gözlerini
Ve duruşunu sabah aynasındaki dudaklarının.*

*Sonra yazmaya başladım
Yaşadığımız günlerin tarihini
Anımsanan anları
Kalan tortuları
Çilenin çekimini
Bunaltının albastısını.*

*En sonunda gene
Dayanmak korunmak sürdürmek için
Elif'i çektim eski yazıyla
Aşk alfabesinin ilk harfini
Boş sayfanın ortasına
Devam ediyorum:*

7 Edgü, age., s. 97.

Bir Güz Sabahı

Bir güz sabahı içimde yaz günlerinden kalan bir sıcaklık(la) kalkıp(,) kalemi kâğıdı önüme çektim(,) başköşeye adını(,) A ile başlayan o güzel adını(,) çekik kara gözlerini ve dudaklarının sabah aynasındaki duruşunu çizdim.

Sonra yaşadığımız günlerin tarihini(,) anımsanan anları(,) kalan tortuları(,) çilenin çekimini(,) bunaltının albastısını yazmaya başladım.

En sonunda gene dayanmak(,) korunmak (ve) sürdürmek için boş sayfanın ortasına eski yazıyla elifi (-)aşk alfabesinin ilk harfini(-) çektim(.) Devam ediyorum:

Öncekine göre biraz daha olay anlatılan, hareketin kendisini hissettirdiği bu metinde yine hem şiire hem de öyküye has unsurlardan söz edilebilir. Öyküyle ilgili olarak bu kez kendisini anlatan “*ben anlatıcı*”yla karşılaşmaktayız. Belirli bir zaman dilimi içinde (bir güz sabahı) gerçekleştirdiği olayları anlatmaktadır. Sevgiliyle yaşadıklarını, onun özelliklerini hatırlamakta ve kâğıda aktarmaktadır. Metni kurallı nesir cümlelerine çevirdiğimizde, belirli bir olayın anlatıldığı, verdiği mesajı algılabilen bir minimal öyküyle karşılaştığımızı söyleyebiliriz, bununla birlikte metinde şiirselliğin hâkim olduğu da açıktır. Mısra düzeninde ve devrik cümle yapısı içerisinde “*içimde yaz günlerinden kalan bir sıcaklık*”, “*çekik kara gözler ve dudakların sabah aynasındaki duruşu*”, “*kalan tortular*”, “*çilenin çekimi*”, “*bunaltının albastısı*”, “*elif çekmek*” sözün sınırları içerisinde imge değeri taşıyan ibarelerin sebep olduğu duygu hâlleri “*Devam ediyorum:*” şeklinde okuyucuyu harekete geçiren ucu açık cümle şiirsel özellikleri öykülemekten daha ön plana çıkarmaktadır.

Burada Roland Barthes’ın “*yazarın ölümü*” ve “*okurun doğumu*” düşüncesiyle, Ferit Edgü’nün anlam dünyası arasında yakınlık kurmak mümkün. Barthes’a göre açık metin, çok anlamlıdır ve okuyucunun katılımıyla tamamlanır. Edgü’nün kısa, eksilteli metinleri de aynı şekilde sabit bir anlam sunmaz; okura düşünme ve yorumlama fırsatları vererek her okuyucunun o metinde kendini bulmasını ister. *Bozgun*, *Çiğlik*, *Do Sesi* gibi eserlerinde Edgü’nün öykülerinin çoğu zaman birkaç cümleye, hatta birkaç sözcüğe indirgendiğini de göz önüne alırsak şiirlerinde ve öykülerinde benzer tavırlar sergilediğini söyleyebiliriz.

Daha 1950’lerin sonlarından itibaren “Anı”, “Bir Kadın Düşmanı” gibi kısa öyküleriyle âdeta ileride yazacağı “minimalist öyküler”i haber veren⁸ Edgü’nün ilk şiir kitabı *Ah Min-el Aşk* 1978’de yayımlanmıştır. O, edebiyat sanatının anlatma imkânlarını sürekli zorlayarak, -belki de bir “*suskunluk*” içinde- minimal öykülerinde şiirselliğin, şiirlerinde de öyküsellüğün cazibesinden kurtulamamıştır.

8 Jale Özata Dirlikyapan, *Kabuğunu Kıran Hikâye: Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*, 2. Baskı, Metis Yayınları İstanbul 2013, s. 118.

Edgü bizce “*kısa anlatı*”nın alt başlıklarında düşünülebilecek olan “*minimal/küçürek öykü*”lerinde ve “*öykü-şiir*”lerinde; “*öyküyle şiir arasında, öyküden ziyade şiire yakın*” bir noktada durmaktadır.

Kaynaklar

Çıkla, Selçuk, “Şiir ve Hikâye Çevresinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü-Şiir”, *Tübar XXV*, Bahar 2009, s. 78.

Edgü, Ferit, *Ah Min-el Aşk*, Alfa Yay., İstanbul 2017.

Günay, Doğan, *Metin Bilgisi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2001.

Gündüz, Osman, “Küçürek Öykü, Kısa Kısa Öykü mü, Anlatı mı?”, *Erdem*, Sayı: 65, 2013, s. 11-22.

Marie Luise Kaschnitz'den aktaran Selahattin Dilidüzgün, “Türkiye’de Edebiyat Öğretimi ve Çağdaş Yönelimler”, haz.: Zehra İpşiroğlu, *Çağdaş Türk Yazını*, Adam Yayınları, İstanbul 2001, s. 250.

Özata Dirlikyapan, Jale, *Kabuğunu Kırın Hikâye: Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*, 2. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul 2013.

Sağlık, Şaban, “Ne Şiirin İçinde Ne de Büsbütün Dışında Minimal Öyküler ve Şiir”, *Hece*, Sayı:19, Şubat-Mart 2007, s. 57-58.